

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש
 למגידי שיעור "דף היומי"
 חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה הודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 838

מסכת נדרים כ"א - כ"ז ♦ כלים ב', ו' - ג', ב'

בס"ד, כ"ז סיון תשע"ה

השבוע בגליון

- ♦ תולדות אמירת "כל נדרי"
- ♦ שלילת אמירת "כל נדרי"
- ♦ עלילות שונאי ישראל
- ♦ כיצד מועילה הודעה שנדרים לא יחולו?
- ♦ עיקר ביטול הנדר - חרסת הנודר

- ♦ מה בדיוק אירע עם הרוצח שהלך עם עולא?
- ♦ הרשאי אדם להציל עצמו באמצעות גרימת מותו של הנוטה למות?
- ♦ חיי עולם עדיפים על פני חיי שעה?
- ♦ הנרצח מת זה מכבר

דבר העורך

חדר בתוך חדר

שנים מספר לאחר בואו לעולם, נלקחו ממנו הוריו והוא נותר יתום מאב ואם.

דיוניסק, עיר הולדתו, לא קסמה לו, והוא החליט לנטוש את ארץ מכורתו ולעלות לירושלמה, להסתופף בצל גדוליה וחכמיה. בהגיעו לירושלים עיר הקודש הוא התחנך בבית היתומים דיסקין, ובהגיעו לפרקו התייצב בפני דיני ירושלים ואמר בפניהם: "מאחר שבית הדין הוא אביהם של היתומים, ואני יתום מאב ואם, הנני מודיעכם כי היום מלאו לי שמונה עשרה שנים ומוטלת עליכם חובה להשיאני... התמימות והרצינות של העלם הצעיר עשו להם כנפיים בין אנשי ירושלים, וכששמע המגיד המפורסם רבי בן ציון ידלר זצ"ל את הדברים, חשק בו כחתן לבתו תמימות היא השלמה שבמעלות. לא תמימות הנובעת מכסלות, אלא תמימות ישרה והגונה.

כך היה הגאון רבי שלמה סובול זצ"ל לחתנו של המגיד.

החתן הצעיר שמח בחלקו, לאו מילתא זוטרתא היא ליתום מאב ואם לזכות באחת לאב רחום צדיק ותלמיד חכם כרבי בן ציון ידלר, וכמאז ומקדם שקד על דלתי התורה והעבודה.

אותן שנים היתה ירושלים דלה וענייה, עשירה באביונים. ר' שלמה פירס את בני ביתו בקושי רב ולא היתה בידו כל אפשרות לרכוש לעצמו ספרי לימוד כאוות-נפשו. לפיכך היה ר' שלמה מעתיק בכתב ידו מספרי ראשונים ואחרונים שהזדמנו לידו והיה הוגה בגליונותיו ומתעמק בדבריהם כמוצא שלל רב.

יקרה היא מפנינים.

ויגדל האיש ויתעלה בתורה וביראת שמים. במהלך השנים הוא התכתב עם הגאון מראגטשוב, בעל צפנת פענח, אשר נהג עמו בחביבות יתירה והתכתב עמו בתדירות של שני מכתבים לשבוע, ולימים הודפסו המכתבים בספרו שלמת יוסף. גם עם הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל התכתב רבות, וכך זיכה את העולם בשר"ת שלמת חיים ובו למעלה מאלף תשובות!

דף כב/א ופרע ליה בית השחיטה

מה בדיוק אירע עם הרוצח שהלך עם עולא?

בגמרתנו מסופר שעולא עלה מבבל לארץ ישראל ונלוו אליו שני אנשים. במהלך הדרך פרץ וויכוח בין שני האנשים ואחד מהם קם על חבירו ושחטו נפש! לאחר מכן הוא שאל את עולא: הטוב עשיתי? עולא לא ההין להעיר לו כי עבר על איסור רציחה, פן יהרגנו, אלא אמר לו: "אין. ופרע ליה בית השחיטה" - "כן, טוב עשית, וכדאי גם שתעמיק את החתך בגרונו". כשבא עולא לפני רבי יוחנן חשש עולא שמא בדבריו אלה חיזק ידי עוברי עבירה, אך רבי יוחנן הרגיעו: "נפשך הצלת".

מה בדיוק התרחש באותם רגעים? ואילו הלכות ניתן להסיק מגמרא זו?

ובכן, נפתח בפירושו של הרא"ש (נדפס לצד הגמרא) הכותב בקצרה: "**מחמת מורא החזיק ידיו וגם כדי שימהר למות**".

קריאה ראשונה של דבריו יכולה לעורר רושם כי כוונתו היא שעולא חיזק את ידי הרוצח באמירה "אין", כי חשש לנפשו, ובנוסף לכך יעץ לו: "ופרע ליה בית השחיטה" כדי שהנרצח לא יתבוסס בדמו אלא יזדרז למות. כמוכן שהדברים תמוהים ביותר, שהרי על חולה מסוכן שברור כי ימות מחללים שבת כדי שלא יתקצרו חייו אפילו ברגעים ספורים בלבד, וכיצד יתכן שעולא ייעץ להרוג יהודי כדי להקל מייסוריו?

ואכן, כה כוונת דברי הרא"ש: "**מחמת מורא החזיק את ידיו וגם** [מחמת המורא אמר לו פרע ליה בית השחיטה] כדי שימהר למות" (ראה שו"ת ציץ אליעזר חלק י"ד סימן ק"ד). אין, איפוא, לפנינו כל היתר להרוג אדם כדי להקל מייסוריו. אלא מפני שחשש לחייו אמר לו עולא שהוא מסכים עם מעשיו ומאותה סיבה גם אמר לו שיזרז את קיצו.

הרשאי אדם להציל עצמו באמצעות גרימת מותו של הנוטה למות? סוף סוף משמע, כי מפני שעולא חשש לחייו הוא יעץ לבן הבליעל להמשיך במעשהו השפל, אף על פי שבכך הלה יזרז את מיתת האומלל. האם מונח לפנינו מקור שאדם רשאי להציל את חיי עצמו בתמורה לחיי אדם שמיתתו וודאית? כלומר, הן כלל ידוע הוא שאין אדם רשאי להציל את חיי באמצעות הריגת חבירו, כי "מאי חזית דדמא דידך סומק טפיי" [היינו: ההיתר לעבור על איסורי התורה לצורך פיקוח נפש, הוא משום שמן הפסוק (ויקרא יח/ה) "וחי בהם" אנו למדים ש"חביבה נפשן של ישראל לפני המקום יותר מן המצוות" (רשי" שם), ובמקרה זה שההיתר יגרום להריגת נפש אחרת מישראל, אין עילה לכך שיחול]. האם במעשה של עולא מונח חידוש עצום שדמך סמוק יותר מדמו של הנוטה למות ומותר **לייעץ או להביא** להריגתו כדי להציל עצמך? [לא בידיים, אך לגרום לכך].

צעילוי נשמת

מרת **מרים דינה אורן** ע"ה
בת יצחק הלוי בלוק ז"ל
נלב"ע ל' בסיון תשנ"ז
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה

צעילוי נשמת

הר"ר **דוד גמזו** ז"ל
בן ר' אלחנן זאב ז"ל נלב"ע ג' בתמוז
ומרת **אסתא גמזו** ע"ה
בת ר' פנחס ז"ל נלב"ע כ"ו בסיון
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

איש רב פעלים וישר דרך
הר"ר **אברהם ארונספלד** ז"ל
ב"ר דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז בסיון תש"ס
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידינו בני המשפחה שיחיו

חיי עולם עדיפים על פני חיי שעה: אכן, לדעת פוסקים רבים עדיפים חיי עולם על פני חיי שעה, ובמקרה שאדם יכול להציל את עצמו באמצעות גרימה להריגת מי שהוגדר "טריפה", אין איסור המונעו מעשות כן [כלומר, באופן שעומדים על הכף "חיי עולם" מול "חיי שעה", אין את סברת הגמרא "מאי חזית", כי יש עדיפות ל"חיי עולם" על פני "חיי שעה"] (תפארת ישראל, סוף יומא, מנחת שלמה חלק ב' סימן פ"ו עמוד רס"ג אות ג', וכע"ז כתב במנחת חינוך רצו-כת, וכן משמע במאירי סנהדרין עב/ב).

הנרצח מת זה מכבר: הדברים הללו מבוססים על ההנחה כי באותה שעה הנרצח עדיין היה חי. ברם, כלל לא בטוח שזו כוונת הרא"ש. בפירושו לגמרתנו כתב המאירי: "ואמר ליה אין פרע ליה בית השחיטה, כאדם שמראה עצמו שמח במה שעשה חברו ומחזקו שיפליג הדבר לפרסמו, ומכל מקום כבר מת ואין פריעת בית השחיטה עושה בו דבר". כלומר, אותה שעה הנרצח כבר מת, ועולא לא אמר לו שיעמיק את החתך כדי לזרז את מיתתו, אלא כדי להמחיש בפני הרוצח שהוא אינו מתנגד למעשיו.

מעתה, יתכן שזו גם כוונת הרא"ש "שימהר את מיתתו" - עולא עשה עצמו כביכול חשב שהמת עוד חי והוא מעודד את הרוצח לזרז את מיתתו, אך באמת הלה כבר נפח את נשמתו. אם כי השיטה מקובצת מפרש את גמרתנו, כי הנרצח היה חי באותה שעה ומפני עצתו של עולא הרוצח הנאלח זירז את מיתת הנרצח וככל הנראה זו גם כוונת דברי הרא"ש.

לפנינו, איפוא, מחלוקת ראשונים בפירוש סוגייתנו, שיתכן כי ממנה עולה השלכה הלכתית בעלת משקל עצום.

דף כג/ב יעמוד בראש השנה ויאמר תולדות אמירת "כל נדרי"

בערב יום הכיפורים עומדים הכל בבית הכנסת ופותחים את היום הקדוש באמירת "כל נדרי", בה, לפי גירסה אחת, אנו מתחרטים על הנדרים ועל השבועות שנדרנו ושנשבוענו במהלך השנה החולפת ומבטלים אותם, ולפי גירסה אחרת אנו מודיעים כי הנדרים והשבועות שנידור ושנשבוע במהלך השנה הבאה - "בטלין ומבוטלין, לא שרירין ולא קיימין".

"הרוצה שלא יתקיימו נדריו": אפשרות מסירת מודעה כי נדרים ושבועות עתידיים לא יחולו, מבוארת בגמרתנו: "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל... ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר". כלומר, אם בשעת הנדר הוא זוכר שמסר מודעה זו ובכל זאת נדר - הנדר חל. מסירת המודעה מועילה, איפוא, לנדרים שנדר בשעה שלא זכר כי מסר מודעה.

הגמרא נוקטת בלשון "הרוצה... יאמר", ואילו בימינו אמירת "כל נדרי" מושרשת ומוטבעת במחזור התפילה, עד שהפכה לסמל של יום הכיפורים. מתי החל הדבר?

שילת אמירת "כל נדרי": עיון בתשובות הגאונים מורה כי כבר בזמנם נהגו לומר "כל נדרי" במקומות מסויימים. כך אנו למדים מן הגאונים ששללו בחריפות מנהג זה, כרב עמרם גאון (המנהיג סימן נ"ד) אשר התבטא בחריפות: "שדרו ממתיתבתא הקדושה שמנהג שטות הוא לומר כל נדרי". ההתנגדות הגורפת נבעה מן העובדה שבנוסח של אותם הימים רק ביטלו את נדרי השנה החולפת, והם סברו כי אין לכך שחר ואדרבה, בעקבות כך המון העם מזלזל בנדרים ובשבועות, כאילו ניתן לבטלם בהבל פה. ההתנגדות זו היתה חלק מן המערכה שהובילו גדולי הדור באותה תקופה שלא לעסוק כלל בדיני נדרים ושבועות, ואף לא ללמוד מסכת נדרים [ראה בהרחבה במאמרנו לפתיחת מסכת נדרים]. ואכן בהלכות פסוקות מן הגאונים (סימן קכ"ב) נכרכה אי אמירת כל נדרי באי לימוד מסכת נדרים, הכותב מציין כי אינם לומדים מסכת נדרים בישיבות זה יותר ממאה שנים "ולא ידעינן לאסור ולהתיר נדר ושבועה, ולא נוהגין להתיר לא בראש השנה ולא ביום הכיפורים, אלא שמענו שבשאר ארצות אומרים כל נדרי, אבל אנו לא ראינו ולא שמענו מרבותינו" (דבריו מובאים גם ברא"ש ביומא פרק ח' סימן כ"ח ובטור או"ח סימן תר"ט). גם רב סעדיה גאון לא כלל את "כל נדרי" בסידורו, אך הוא מעיד כי "תקון רבנן לומר כל נדרי".

לימים תיקן רבינו תם (תוספות ד"ה רבא אמר) את נוסח אמירת "כל נדרי" שלא יבוטלו בו נדרי ושבועות השנה החולפת אלא ימסרו בו מודעה כי נדרי ושבועות השנה הבאה בטלים ומבוטלים. בשנים שלאחר מכן המנהג לא התפשט אלא בארצות אשכנז, אך לקהילות ספרד הוא חדר רק בסוף ימי הראשונים. החל מדור גרוש ספרד המנהג קנה שביטה בכל מקהלות האשכנזים והספרדים (ראה קובץ בית אהרן וישראל צ"ז עמוד צ"ט).

ואחר הכל עוד לא התברר לנו מי תיקן את המנהג.

"כל נדרי" נתקן על ידי אנשי כנסת הגדולה: ובכן, שיטה מקובצת מביא בשם הרי"ף כי "כל נדרי" נתקן על ידי אנשי כנסת הגדולה! הלא הם מאה ועשרים גדולי ישראל שחיו בגלות בבל ובתחילת תקופת בית המקדש השני, ביניהם עזרא הסופר ומרדכי הצדיק אשר קבעו את נוסח התפילה,

אם היה מי שסבר תחילה כי תמים הנער, במהלך השנים נוכח לדעת כי תמימות רצינית לו ועמה הוא חותר במעלה ההר ואף זוכה להגיע אל פסגתו. ר' שלמה היה שקוע יומם וליל בתורתו עד שהיה לשם דבר בירושלים.

ביום מן הימים נראה ר' שלמה יוצא הרחובה ומחפש אחר דבר-מה. ערימת גרוטאות משכה את תשומת לבו. הוא תר סביבה עד שסילק שברי עצים וגודי אשפתות שכיסו על ארון ישי-נושן ובמאמצים מרובים הוציאו מן הערימה והחל גוררו ברחובות העיר.

מאן-דהואים אחדים הציעו את עזרתם ויחד גררו את הארון בין הסמטאות הצרות ובכוחות משותפים דחקוה לתוך הבית.

"הבית" אמרנו, לא ממש, לא במושגים של היום. היה זה חדר בגודל ממוצע שבפינתו האחת היה ה'מטבח', שולחן וכסאות אחדים, וביתר חלקיו ישנו ושהו שמונה נפשות ביתו. מעט המחזיק את המרובים. לא צריך להיות מעצב פנים כדי להבין שהכנסת ארון נוסף לתוך מקום צפוף כזה אינה מעשה נכון. את הבגדים יש להערים בארגזים לגובה, או במדפים מקובעים על הקיר, אך ארון?

ובכן, הסכיתו ושמעו. לא ארון היה זה אלא חדר! ר' שלמה מיקם את הארון בפינה, שלף את גגו, הכניס לתוכו כסא, סטנדר וגמרא, נכנס גם הוא לתוך הארון, סגר את דלתותיו וקולו המתרונון נישא בחדווה! ר' שלמה צלל בים התלמוד באין מפריע, יש לו פינה משלו...

זו תורה וזו שכרה.

שכר התורה אינו בדווקא בתוספת חיזונית לה זוכה הלומד, כגון: ממון וכדומה, אלא משזכה אדם לשקוד על התורה, עצם הנאתו מלימוד התורה הקדושה, היא השכר הגדול בעולם עד שאינו זקוק לדבר נוסף. יכול אדם לשבת בתוך ארון הממוקם בחדר צפוף נפשות וחפצים ונפשו מתרווחת ומתפשטת בהנאה על פני תבל.

זו תורה וזו שכרה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף כב/א כל הכועס

משהו כעס

רבי ישראל הגר, האהבת ישראל מויזניץ צ"ל, מושל ברוחו היה וזהיר ביותר במידת הכעס.

פעם, בעת אפיית מצות, ראה לאחד מבני החבורה מתקצף וכועס על רעהו. כשראה שהרבי הבחין בו, התנצל ואמר: "משהו חמץ? חמור ביותר!" (חמץ אסור אפילו במשהוא! וחמור הוא ביותר).

הגיב הרבי: "אולם 'משהו כעס' חמור עוד יותר!..."

דף כב/א כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו

אש לאש

רמז לדבר: "כל אשר יעבור באש תעבירו באש וטהר" (במדבר, מטות). הכעס מתולדות האש הוא, ואין לו תקנה כי אם באש גיהנם... (אזנים לתורה).

דף כב/א ונתן ה' לך שם לב רגז בבבל כתיב

הקדים רפואה למכה

"לב רגז" זוהי מחשבה רעה, וכן כליון עינים ודאבון נפש זו תחתוניות, כאמור כאן.

מעניין לציין כי הקב"ה הקדים רפואה למכה וריבה תמרים בבבל (עי' פסחים פח/א ורש"י), שעליהם אמרו (בכתובות ב/ב) שהם מבטלים מחשבה רעה ותחתוניות! (גליוני הש"ס, פסחים, פח/א).

הברכות, ועוד. יש המבקשים להוכיח כי אמירת "כל נדרי" קדמה לתקופת הגאונים שהרי היא מוזכרת כבר בתקופת התנאים - בספר הזהור, ולא פעם אחת, אלא שלש פעמים (ברעיא מהימנא משפטיים, פנחס ובתיקונים).

הוכחה נוספת לקדמותו של המנהג התגלתה בכתב יד מפיט של רבי אליעזר הקליר, שעל אודות זהותו ותקופתו נחלקו הדעות - אם תנא היה או גאון קדמון - ובפיט שכתב: "קדישתא לצומא רבא" [קדושה ליום הצום הגדול] נכתב: "ניתן היתר נדרים ושבועות ערב יום כיפור לכפר".

"כל נדרי" נתקן בתקופת הגאונים: ברם, היעב"ץ (מספחת ספרד על זוהר פנחס רנה/א) טוען כי אין כל ספק שאמירת "כל נדרי" נתקנה בתקופה מאוחרת בהרבה. הא ראייה שרב האי גאון, "אחרון הגאונים בזמן, והראשון במעלה", מחה שלא לומר "כל נדרי". אילו תקנה זו היתה קדומה אך הגאונים מצאו שהמון העם יכולים להכשל על ידה, הם לא היו מורים באופן גורף שלא לאמרה אלא היו מתקנים את נוסחה. אכן, רבי שמואל משער אריה, מחשובי רבני מנטובה ותלמיד מקובלי איטליה, כותב (יוסף בחירי עמוד תפ"ב) כי דברי הזהור הללו אינם מופיעים בכל המהדורות ואינם מוסמכים ולפיכך הוא מסיק ש"כל נדרי" תוקן על ידי אחד הגאונים [ואף שהוזכר הדבר בפיט "הקליר", הדעה היותר רווחת היא שזמנו היא יותר ממאה שנה לאחר חתימת התלמוד. ראה ספר עידן התלמוד ועוד].

מעניין לציין, כי רב האי גאון, שהתנגד גם הוא לנוסח אמירת כל נדרי המבטל נדרים ושבועות מן השנה החולפת, תיקן נוסח אחר ברוח הנוסח המקורי, שעיקרו **בקשת סליחה ומחילה** מהקב"ה על שבועות ונדריים שנערכו במהלך השנה החולפת, ולנוסח זה הסכימו הגאונים (שבלי הלכת סימן ש"ז בשם תשובות הגאונים): "ניבעי רחמי מן קדם מרי שמיא דלישרי לן, דלישבוק לן, נדרנא לא נדר למיחייר עליהו, איסרנא לא אסרי למיחטא בהון, ושבועתא לא שבועי למילקי בדילהון".

למעשה ברוב הקהילות האשכנזיות נהגו כרבינו תם, למסור מודעה מכאן ולעתיד, וברוב ארצות ספרד נהגו כנוסח הנהוג מקדמת דנא - לבטל נדרים ושבועות מן השנה החולפת. במחזורים בני ימינו בדרך כלל שולבו שתי הנוסחאות, "מיום כיפורים שעבר עד יום כיפורים זה, ומיום כיפורים זה עד יום כיפורים הבא עלינו" (ראה חיי אדם כלל קמ"ד סעיף כ, ושו"ת הרדב"ז חלק ד' סימן ל"ד ופוסקים נוספים שנקטו כן).

עלילות שונאי ישראל: במחזורים רבים מופיעה הבהרה כי "כל נדרי" אינו מתייחס ל"שבועות שנשבענו לממשלה ובמקומות המשפט". הבהרה זו נכפתה בשנת תרי"ב על ידי השלטון הרוסי, לאחר ששונאי ישראל העלילו כי באמצעות "כל נדרי" היהודים יתחמקו מכל התחייבויותיהם. שנים רבות לפני כן כבר טען כך המשומד שהתווכח עם רבינו יחיאל מפאריס בוויכוח הנודע, ורבינו יחיאל השיב לו כי רק נדרים ושבועות שאדם עורך כלפי עצמו כלולים ב"כל נדרי", ולא נדרים ושבועות שאדם מתחייב בהם לאחרים.

דף כג/ב יעמוד בראש השנה ויאמר

כיצד מועילה הודעה שנדרים לא יחולו?

במאמר הקודם התוודענו לדברי גמרתנו: "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל, ובלבד שיהא זכור בעת הנדר". באמירה זו אדם מבטל כל נדר ושבועה שיתחייב בהם במהלך השנה הקרובה, ובתנאי שבשעת הנדר או השבועה לא יזכור כי כך הודיע. אם זכר ובכל זאת נדר או נשבע, הרי הוא מבטל בכך את הודעתו הקודמת. **מה פשר הודעה זו?** לכאורה, טעמו של ביטול זה אינו מובן כלל! אמנם מצאנו "מסירת מודעה" במתנה ובגט ועוד, שאדם מוסר הודעה כי מתנה שיתן לחבירו או גט שיתן לאשתו לא יחולו, אך זאת בתנאי שבשעת הענקת המתנה או מסירת הגט **הוא זכר את הודעתו**, וכל נתינתם היתה על דעת כך שלא יחולו. ואילו בנדריים אנו מתוודעים לתהליך הפוך: מסירת ההודעה שהנדרים לא יחולו מועילה אם בשעה שנדר **לא זכר** שהודיע כי לא ינדר.

מהו, איפוא, ייחודם של דיני נדרים ושבועות?

תמיהה זו מתחדדת לאור ההסבר המשתמע מדברי הראשונים והפוסקים, כי הודעה וגילוי דעת זה מועילים מדין "טעות". כלומר, באמצעותם מתברר כי נדרו ושבועתו היו בטעות, כי אם בשעת הנדר או בשעת השבועה היה זוכר את הודעתו - לא היה נודר. מעתה, אדרבה, הבה נחיל אפשרות זו גם על מקח וממכר וכל חלויות למיניהן מתוך טענה כי מקח טעות הוא, או קידושי טעות וכדומה, כי אילו היה זוכר את הודעתו בעת שעשאה - לא היה עושה!

"מודעה" - התרת נדרים! ובכן, האחרונים מוכיחים כי תקפם של המודעה וגילוי הדעת הוא משום שהם נחשבים להתרת נדרים! שהנה, בדיני נדרים ושבועה חידשה התורה דין מיוחד - "התרה"; חכם יכול להתיר נדר ושבועה על ידי "פתח" וחרטה.

דף כב/א ונתן לך שם לב רגז בבבל כתיב

בארץ - אכילה לשובע

והנה אמרו חז"ל (גיטין ע/א) שאין לאכול ולשתות עד מילוי הכרס אלא יש להשאיר שלישי. משום שאדם שבטנו מלאה והוא כועס עלול להסתכן. זהו פירוש הפסוק "ואכלתם לשובע וישבתם לבטח עליה" (ויקרא, בהר). כאשר תשבו בארץ ולא בבבל - לא יהיה לכם חשש שמא תכעסו, וממילא תוכלו לאכול לשובע... (אמירת חכמה, בהר).

דף כב/א ונתן לך לב רגז בבבל כתיב... ההוא שעתא לא עברינן ידנא

הרוצח בא מחוץ לארץ

כתב רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל: **"והטעם** כי במקום קדושה אין הכעס שורה, רק במקום שריית טומאה. ובמקום קדוש אין רגז וכעס, וכמו למעלה במחנה קדושים נאמר כולם אהובים כולם ברויים, אין ביניהם שנאה ותחרות וכן למטה במקום קדוש אין כעס. **ולכן** לב רגז בבבל כתיב...היא שעתא לא קעברו היודן, ופירש הר"ן כי הרבה קדושות לא נתקדשו בו, ולמיעוט קדושה מתרבה הכעס"... **בכך** הוא מבאר את האמור (בסוטה מד/ב) שאם נמצא הרוג סמוך לספר, אין מביאים עגלה ערופה, כי חזקה שהרוצח, שודאי הוא בעל "לב רגז" בא מחוץ לארץ, ואין טעם להביא עגלה ערופה על העיר הקרובה שמאריך ישראל (יערות דבש, דרוש א).

דף כב/ב כעס בחיק כסילים ינוח

סחורה זמינה...

ביאר המגיד מדובנא: בנוהג שבעולם סחורה שרבים קונים מונחת סמוך למוכר, ושאינה נדרשת אלא לעיתים רחוקות - במדף רחוק וגבוה. **אף** החכם זקוק לכעס, אולם הוא מונח אצלו במקום מרוחק, אצל הכסילים - הכעס נח בחיקם, שכן הם זקוקים לו תדיר... (אהל יעקב).

דף כב/ב פותחין בחרטה ונוקטין לאלקי ישראל

דרך התשובה

ביאר "שארית הפליטה" דרך רמז: התשובה על חטאים מצידנו היא חרטה. זוהי הפתיחה בלבד - "פותחין בחרטה". כדי שהתשובה תהא שלימה יש להזדקק לאלוקי ישראל ולחלות פניו על כך... (ליקוטי בתר לקוטי).

דף כב/א הנודר כאילו בנה במה

קיום דברי התורה

רבי נתן אומר כי "הנודר - כאילו בנה במה". **עד** הקמת בית המקדש היו תקופות שכל אחד היה רשאי להקריב קרבנות על מזבח שבנה בחצרו או בכל מקום. לאחר מכן נאסר הדבר לחלוטין, ומקום הקרבת הקרבנות הוא בבית המקדש בלבד. **את** הדמיון בין הנודר לבין הבונה במה מסביר הר"ן, כי שניהם רוצים להוסיף קדושה, זה באמצעות כך שאוסר על עצמו דבר מותר וזה על ידי הקרבת קרבן, אך שניהם חוטאים לאמת, כי רצון התורה שנקיים את שכתוב בה ורק את שכתוב בה.

דף כב/ב רשע כגובה אפו בל ידרוש

האף והכעס

מדוע הפסוק מכנה "גובה אפו" את מידת הכעס? **תשובה** לדבר ניתן למצוא בדברי רש"י (שמות טו/ח) המסביר כי כעס מכונה "חרון", לפי שבשעה שאדם כועס נפלטת רוח מנחיריו ונשימתו מתקצרת.

דף כה/א שקולה מצות ציצית כנגד כל מצות שבתורה

"נושא חותם אדוניו"

גדולי המפרשים ("חינוך" מצווה שפ"ו, ספורנו ו"אור החיים" במדבר טו/לט) מסבירים כי הציצית היא תזכורת לאדם שעליו למלא את יעדו בעולם הזה: "ואין דבר בעולם יותר טוב לזיכרון כמו נושא חותם אדוניו קבוע בכסותו אשר יכסה בה תמיד,

יסוד דין זה הוא שבמקום שיש "פתח" או "חרטה דמעיקרא" נחשב הנדר כמעין טעות ולפיכך החכם יכול לבטלו. זאת - לאחר הנדר, אך לפני הנדר יכול אדם לעשות לעצמו התרת נדרים אם יש בנדר מקצת טעות, כלומר, אם בשעת הנדר היה זוכר כי מסר מודעה שאינו רוצה שנדריו יחולו, הן לא היה נודר, משכך, הנדר נידור בטעות ולכן אפשר להתירו מלכתחילה (חיזוי הגר"ש שקופ סימן י"ז).

עיקר ביטול הנדר - חרטה הנודר: הגאון רבי שלמה זלמן אוירבעאך זצ"ל (הליכות שלמה, יו"כ מ"ט שפ"ז) הוסיף וביאר, כי למעשה עיקר ביטול נדר נעשה באמצעות חרטה הנודר, אך גזירת הכתוב היא שחרטה זו לא תעשה בדרך זלזול ולכן קבעה התורה כי רק חכם יתיר את הנדר. כך משמע גם מלשון הזהב של הרמב"ם (הלכות שבועות פרק ו' הלכה ב'): "שזה הכתוב לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש, כענין שנאמר 'וחללת את שם אלוקיך', אבל אם ניחם וחזר בו, חכם מתיר לו". לפיכך אם בשעה שנדר כבר קיימת החלטה קודמת של הנודר שאין כוונתו לנדור, הדבר מועיל להתרת הנדר.

הסבר זה מוכח גם מדברי הגמרא (לקמן עה/ב) האומרת, כי אם אדם יכול למסור מודעה לביטול נדריו העתידיים, על אחת כמה וכמה שיכול הוא להפר את נדרי אשתו לפני שתדירים ולמסור מודעה כי הנדרים שהיא תידור בעתיד - בטלים. מה ענין זה לזה? על כרחך שמסירת המודעה היא כהתרת נדרים וכפי שיכול להתיר את נדריו מבעוד מועד כך יכול להתיר את נדרי אשתו מבעוד מועד.

רבני בית מדרשנו מציינים כי לאור דברי הרמב"ם הנזכרים לעיל, שעיקר התרת נדרים הוא שלא יחללם דרך קלות ראש, מובן היטב מדוע תקנו לומר "כל נדרי" דווקא בפתחת היום הקדוש, כי התרת נדרים יש לעשות בכובד ראש ומתוך חרטה כנה, ואין רגע מתאים יותר ל"כל נדרי".

ועיניו ולבו עליו כל היום. וזהו שנאמר בו בכתוב 'וזכרתם את כל מצוות ה'".
כשיביט אדם בציציותיו יזכור שאינו בן חורין לעשות כחפצו במאכלו, במלבושו, בדיבורו ובכל מעשיו, אלא יזכר שקיבלו ישראל על עצמם באלה ובשבועה לקיים את כל המצוות.

לעילוי נשמת

הר"ר **פלטיאל בהגאון** ז"ל

ב"ר גרשון חנוך ז"ל

נלב"ע ב' בתמוז תשס"ד

תנצב"ה

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

נתרם בעילום שם

לעילוי נשמת זכר יקירם

נלב"ע ל' בסיון

תנצב"ה

לעילוי נשמת

מרת **רבקה אקשטיין** ע"ה ב"ר שמעון ז"ל

נלב"ע א' דר"ח תמוז תשנ"א **תנצב"ה**

הנוצחה ע"י בנה הר"ר **דוד אקשטיין** הי"ד - אנטוורפן

נר ה' נשמת אדם

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
 בכל יום משנה אחת
 הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

